CENTRALNA
KOMISJA
EGZAMINACYJNA

EGZAMIN MATURALNY
OD ROKU SZKOLNEGO 2014/2015

JĘZYK BIAŁORUSKI
POZIOM ROZSZERZONY

**ROZWIĄZANIA ZADAŃ I SCHEMATY PUNKTOWANIA
(A1, A2, A3)**

GRUDZIEŃ 2013

Тэма 1. На аснове дадзенага фрагмента тэксту прадстаў праблему і паразважай над ёй. Карыстайся тэзісам і думкамі аўтара і аднясіся да іншага тэксту культуры. Твая праца павінна налічваць не менш 300 слоў.

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
III. Tworzenie wypowiedzi. IV. Analiza i interpretacja tekstów kultury.	Zdający: 3.1. sprawnie posługuje się oficjalną odmianą języka narodowego (wymaganie z III etapu kształcenia); 3.1. tworzy dłuższy tekst pisany zgodnie z podstawowymi regułami jego organizacji, przestrzegając zasad spójności znaczeniowej i logicznej; 3.2. tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki (stawia tezę, dobiera i porządkuje argumenty, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie); 3.4. stosuje uczciwe zabiegi perswazyjne, zdając sobie sprawę z ich wartości i funkcji; 4.7. określa problematykę utworu (wymaganie z III etapu kształcenia); 4.1. R wskazuje związki między różnymi aspektami utworu; 4.8. R rozpoznaje retoryczną organizację wypowiedzi.

Kryteria oceny wypowiedzi argumentacyjnej

A	Określenie problemu	B	Sformułowanie stanowiska wobec rozwiązania przyjętego przez autora tekstu	C	Poprawność rzeczowa	D	Zamysł kompozycyjny	E	Spójność lokalna	F	Styl tekstu	G	Poprawność językowa	H	Poprawność zapisu
9	Określenie problemu **zgodne z tekstem** i **pełne**	9	Stanowisko **adekwatne do tekstu** i **pełne**	2	**Brak** błędów rzeczowych	6	Kompozycja **funkcjonalna**	2	**Pełna** spójność wypowiedzi lub **nieznaczne** zaburzenia spójności	4	Styl **stosowny**	4	**Brak** błędów lub **nieliczne** błędy **nierażące**	4	Zapis **w pełni poprawny** lub **nieliczne** błędy **nierażące**
6	Określenie problemu **zgodne z tekstem**, ale **niepełne**	6	Stanowisko **adekwatne do tekstu**, ale **niepełne**			3	**Zaburzenia** funkcjonalności kompozycji	1	**Znaczne** zaburzenia spójności	2	Styl **częściowo stosowny**	2	**Liczne** błędy **nierażące** lub **nieliczne** błędy **rażące**	2	**Liczne** błędy **nierażące** lub **nieliczne** błędy **rażące**
3	Określenie problemu **częściowo zgodne z tekstem**	3	Stanowisko **częściowo adekwatne do tekstu**												
0	**Brak** określenia problemu lub problem **niezgodny z tekstem**	0	**Brak** stanowiska lub stanowisko **nieadekwatne do tekstu**	0	**Jeden błąd lub więcej** błędów rzeczowych	0	**Brak** zamysłu kompozycyjnego	0	Wypowiedź **niespójna**	0	Styl **niestosowny**	0	**Liczne** błędy **rażące**	0	**Liczne** błędy **rażące**

UWAGA
Jeśli w kategorii A praca uzyska 0 punktów, egzaminator nie przyznaje punktów w pozostałych kategoriach.
Jeśli w kategorii A praca uzyska 3 punkty, a w kategorii B – 0 punktów, egzaminator nie przyznaje punktów w pozostałych kategoriach.
Jeśli praca składa się z mniej niż 300 słów, egzaminator przyznaje punkty tylko w kategoriach A, B i C.
Pojawienie się rzeczowego błędu kardynalnego dyskwalifikuje pracę – zdający otrzymuje 0 punktów.

Przykładowa realizacja zadania

У дадзеным фрагменце аўтабіяграфічнай кніжкі „Доўгая дарога дадому” выдатны беларускі гуманіст і празаік XX стагоддзя – Васіль Быкаў звяртае ўвагу на адну з галоўных праблем чалавечага жыцця – свабоду. Пісьменнік сцвярджае, што свабода з'яўляецца самай галоўнай каштоўнасцю, дадзенай чалавеку ад нараджэння. Тым самым ён падкрэслівае, што свабода з'яўляецца натуральным правам кожнай жывой істоты. На гэтым фоне чалавека адрозніваюць ад іншых стварэнняў дзве рысы: па-першае тое, што чалавек часта зняваляе другога, парушаючы гэтае асноўнае права, а па-другое, што людзі далёка не заўсёды ўсведамляюць сабе, якая сапраўдная вартасць свабоды.

Васіль Быкаў сцвярджае, што чалавеку трэба страціць свабоду, незалежнасць, каб зразумець яе вартасць. Закранутая тэматыка часта паяўляецца ў мастацкай літаратуры, дзе праблема свабоды паказана пры дапамозе вобразаў зняволення. Адным з самых папулярных прыкладаў з'яўляецца кніжка Стывена Кінга „Уцёкі з Шаўшэнка” – гісторыя чалавека, які трапіў у палон, і нягледзячы на факт, што вельмі добра паводзіў сябе ва ўмовах зняволення, адзінай яго думкай, мэтай і імкненнем быў выхад на свабоду. Папулярнасць такой тэматыкі даказвае, што прадстаўленне процілегласці свабода – зняволенне з'яўляецца верагодным і зразумелым для большасці людзей, аднак не павінна абазначаць, што без зняволення не можна зразумець свабоды. Многія і многія мысліцелі, філосафы, дзеячы культуры і мастакі разважалі над праблемай свабоды ў межах поўнай незалежнасці, вядома, гэта былі тэарэтычныя разважанні, але гэта якраз тэорыя стварае прасторы для практычнай дзейнасці.

Васіль Быкаў звяртае ўвагу таксама на яшчэ адну вельмі важную рэч, менавіта на межы свабоды. Пісьменнік ставіць пытанне, ці магчыма ўвогуле дасягненне поўнай свабоды, калі чалавек заўсёды з'яўляецца часткай пэўнай супольнасці (групы, грамадства), ад якой, прынамсі, часткова залежыць. Больш глыбокае разуменне прадставіў Стывен Кінг. Ва ўзгаданай кнізе герой „Уцёкаў з Шаўшэнка” карыстаўся пэўнай свабодай, па меры магчымасцяў створаных абставінамі ў якіх ён жыў. Аднак яму гэтага не хапала, ён ваяваў за большую свабоду, нягледзячы на тое, што пасля ўцёкаў з палону яму трэба будзе да канца жыцця хавацца. Паводле Кінга, таксама зрэшты, як і паводле Быкава чалавеку заўсёды мала свабоды, чалавек прагне гэтай натуральнай каштоўнасці з усіх сваіх сіл. І здаецца, што якраз гэтая прага з'яўляецца самай важнай – гэта яна штурхае чалавека да дзеяння, яна не дазваляе чалавеку забыць пра свабоду. У такім разуменні межы свабоды не важныя таксама, як і не важнае тое, ці „поўная” свабода ўвогуле магчымая. Самым важным з'яўляецца тое, каб не забываць пра гэтае натуральнае, прыроджанае права кожнага чалавека і ягоную вартасць.

Poziom wykonania **A. Określenie problemu: 9 pkt. –** zgodne z tekstem i pełne, odtworzenie problemu oraz sformułowanie i uzasadnienie interpretacji historycznymi uwarunkowaniami złożonego problemu w odpowiednim kontekście. **B. Sformułowanie stanowiska wobec rozwiązania przyjętego przez autora tekstu: 9 pkt.** – adekwatne do tekstu i pełne, odtworzenie rozwiązania przyjętego przez autora tekstu oraz trafne odwołanie do innego tekstu kultury uzasadniające stanowisko zdającego. **C. Poprawność rzeczowa: 2 pkt.** – brak błędów rzeczowych. **D. Zamysł kompozycyjny: 6 pkt.** – kompozycja funkcjonalna, segmentacja i uporządkowanie tekstu zgodne z wybranym przez zdającego gatunkiem wypowiedzi; wyodrębnione językowo i graficznie części pracy logicznie i konsekwentnie uporządkowane. **E. Spójność lokalna: 2 pkt.** – pełna spójność wypowiedzi. **F. Styl tekstu: 4 pkt.** – stosowny, środki językowe dostosowane do wybranego przez zdającego gatunku wypowiedzi i sytuacji, celowo zastosowane konstrukcje składniowe oraz jednostki leksykalne; konsekwentne posługiwanie się jednym, wybranym stylem. **G. Poprawność językowa: 4 pkt.** – brak błędów. **H. Poprawność zapisu: 4 pkt.** – zapis w pełni poprawny.

Тэма 2. Зрабі параўнаўчы аналіз і інтэрпрэтацыю вершаў. Твая праца павінна налічваць не менш 300 слоў.

III. Tworzenie wypowiedzi. IV. Analiza i interpretacja tekstów kultury.	Zdający: 3.1. sprawnie posługuje się oficjalną odmianą języka narodowego (wymaganie z III etapu kształcenia); 3.1. tworzy dłuższy tekst pisany zgodnie z podstawowymi regułami jego organizacji, przestrzegając zasad spójności znaczeniowej i logicznej; 3.2. tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki (stawia tezę, dobiera i porządkuje argumenty, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie); 3.4. stosuje uczciwe zabiegi perswazyjne, zdając sobie sprawę z ich wartości i funkcji; 4.7. określa problematykę utworów (wymaganie z III etapu kształcenia); 4.5. odczytuje treści symboliczne utworów; 4.5. R dostrzega i potrafi komentować estetyczne wartości utworów literackich; 4.6. wskazuje zastosowane w utworach językowe środki wyrazu artystycznego oraz inne wyznaczniki poetyki danych utworów; 4.6. R przeprowadza interpretację porównawczą utworów literackich; 4.11. rozpoznaje podstawowe motywy oraz ich funkcje w utworach; 4.12. wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworów (tytuł, podtytuł, puenta, kompozycja, słowa-klucze, motto); 4.13. wykorzystuje w interpretacji utworów konteksty: literacki, kulturowy, filozoficzny, biograficzny;

Kryteria oceny interpretacji porównawczej

<table>
<tr><th>A</th><th>Koncepcja porównywania utworów</th><th>B</th><th>Uzasadnienie tezy interpretacyjnej</th><th>C</th><th>Poprawność rzeczowa</th><th>D</th><th>Zamysł kompozycyjny</th><th>E</th><th>Spójność lokalna</th><th>F</th><th>Styl tekstu</th><th>G</th><th>Poprawność językowa</th><th>H</th><th>Poprawność zapisu</th></tr>
<tr><td>6</td><td>Koncepcja niesprzeczna z utworami i spójna</td><td>12</td><td>Uzasadnienie trafne, pogłębione</td><td rowspan="3">2</td><td rowspan="3">Brak błędów rzeczowych</td><td rowspan="2">6</td><td rowspan="2">Kompozycja funkcjonalna</td><td rowspan="2">2</td><td rowspan="2">Pełna spójność wypowiedzi lub nieznaczne zaburzenia spójności</td><td>4</td><td>Styl stosowny</td><td>4</td><td>Brak błędów lub nieliczne błędy nierażące</td><td>4</td><td>Zapis w pełni poprawny lub nieliczne błędy nierażące</td></tr>
<tr><td>4</td><td>Koncepcja niesprzeczna z utworami i częściowo spójna</td><td>8</td><td>Uzasadnienie trafne, ale niepogłębione</td><td rowspan="2">2</td><td rowspan="2">Styl częściowo stosowny</td><td rowspan="2">2</td><td rowspan="2">Liczne błędy nierażące lub nieliczne błędy rażące</td><td rowspan="2">2</td><td rowspan="2">Liczne błędy nierażące lub nieliczne błędy rażące</td></tr>
<tr><td>2</td><td>Koncepcja częściowo sprzeczna z utworami</td><td>4</td><td>Uzasadnienie częściowo trafne</td><td>3</td><td>Zaburzenia funkcjonalności kompozycji</td><td>1</td><td>Znaczne zaburzenia spójności</td></tr>
<tr><td>0</td><td>Koncepcja sprzeczna z utworami lub brak koncepcji</td><td>0</td><td>Brak trafnych argumentów uzasadniających interpretację porównawczą</td><td>0</td><td>Jeden błąd lub więcej błędów rzeczowych</td><td>0</td><td>Brak zamysłu kompozycyjnego</td><td>0</td><td>Wypowiedź niespójna</td><td>0</td><td>Styl niestosowny</td><td>0</td><td>Liczne błędy rażące</td><td>0</td><td>Liczne błędy rażące</td></tr>
</table>

UWAGA
Jeśli w kategorii A praca uzyska 0 punktów, egzaminator nie przyznaje punktów w pozostałych kategoriach.
Jeśli w kategorii A praca uzyska 2 punkty, a w kategorii B – 0 punktów, egzaminator nie przyznaje punktów w pozostałych kategoriach.
Jeśli praca składa się z mniej niż 300 słów, egzaminator przyznaje punkty tylko w kategoriach A, B i C.
Pojawienie się rzeczowego błędu kardynalnego dyskwalifikuje pracę – zdający otrzymuje 0 punktów.

Przykładowa realizacja zadania

Прадстаўленыя вершы «Раманс» Максіма Багдановіча і «Першае каханне» Сяргея Грахоўскага адносяцца да жанру інтымнай лірыкі, у якой аболдвы аўтары закранаюць тэму першага кахання. Паэты прадстаўляюць гэтыя першыя пачуцці, як штосьці містычнае, рамантычнае і нявіннае.

Тэму першага кахання называюць вечнай тэмай і актуальнай ва ўсе часы. На прыкладзе аналізаваных твораў лёгка згадзіцца з такім меркаваннем. Аўтары, М.Багдановіч і С.Грахоўскі, з'яўляюцца прадстаўнікамі розных эпох, іх лёс і жыццё склаліся па-рознаму, аднак у прадстаўленых вершах выражаюцца падобныя пачуцці, эмоцыі, хваляванні.

Каб больш дакладней прааналізаваць вершы варата звярнуцца да біяграфій аўтараў, суаднясці факты з жыцця паэтаў з пачуццямі і вобразамі ў творах.

Жыццё Максіма Багдановіча было кароткім, аднак дзякуючы сваёй незвычайнай працавітасці і таленту ён пакінуў па сабе багатую спадчыну. Не былі для яго перашкодай: ні цяжкая хвароба (сухоты), ні не найлепшая сямейная сітуацыя.

Творчасць М.Багдановіча характарызуецца разнастайнасцю тэматыкі, форм, жанраў. Значнае месца ў яго паэзіі займае інтымная лірыка. З біяграфіі паэта вядома, што яго першыя мілосныя пачуцці прабудзіліся да сястры сябара і, менавіта, ёй было адрасавана шмат яго твораў.

Сяргей Грахоўскі, які нарадзіўся прыблізна дваццаць гадоў пазней, не пакутаваў з прычыны хваробы, ці сямейнага становішча, але трапіў у рукі ўлады па палітычных матывах. Яго, маладога чалавека, хацелі знішчыць, зламаць. У 1936 годзе, калі яму было толькі 23 гады, ён быў арыштаваны і дзесяць гадоў пакутаваў у савецкіх лагерах. Яго не забіла і не знішчыла сталінская сістэма, паэт дажыў да сучасных часоў. С. Грохоўскі ў сваім творы не мог прадставіць прычыны доўгай разлукі з каханай, аднак ведаючы факты з яго біяграфіі ўсё становіцца больш зразумелым.

Раманс «Зорка Венера», пачынае цытата Сюлі-Прудом, якую можам зразумець, што ў кожнага ў жыцці можа быць свая Венера, свой каханы чалавек. Лірычны герой - гэта малады хлопец, засмучаны тым, што павінен расстацца з любай дзяўчынай. Ён абяцае ёй, што ў далёкай краіне, куды едзе, усё сваё жыццё, будзе помніць каханую. Аб ёй будзе напамінаць і зорка Венера:

«Зорка Венера ўзышла над зямлёю,
Светлыя згадкі з сабой прывяла…
Кожную ночку на зорку дзівіцца
Буду ў далёкім краю.»

Венера выступае тут, як сімвал кахання. Прыгажосць вячэрняга, зорнага неба так моцна ўплывае на ўнутраны стан лірычнага героя, што ён верыць у яе сілу і моц, якія могуць з'яднаць позіркі і пачуцці закаханых людзей ў расстанні.

Вершы пра каханне, Максіма Багдановіча, закранаюць тэмы бессмяротнасці, вечнасці гэтага высокага чалавечага пачуцця, яго вялікую жыццёвую і стваральную сілу. Каханне ўплывае на раскрыццё лепшых якасцей чалавека, выклікае праявы гуманнасці, высакароднасці, садзейнічае выхаванню пачуцця павагі да жанчыны, яе хараства, прывабнасці, душэўнай чысціні.

“Зорка Венера…” – раманс, які мог быць напісаны чалавекам, сэрца якога “напаткала” гарачае і моцнае юнацкае пачуццё. У творы выявіліся мары, спадзяванні паэта, яго інтымныя пачуцці і шчырае прызнанне ў каханні.

У Сяргея Грахоўскага матыў кахання звязаны з навакольнай рэчаіснасцю. З радкоў верша відаць, што пачуццё кахання дапамагае чалавеку больш шырока адчуваць свет, прыгажосць і радасць жыцця:

«яна прайшла як сонечны прамень».

Каханне для паэта — шчаслівы дар лёсу. Яно духоўна ўзбагачае, акрыляе чалавека, дапамагае яму перажываць нягоды і цяжкія выпрабаванні:

«У самы цяжкі і суровы дзень. Яна была, здавалася, са мною».

Аднак мінулі гады і ўсё аказалася іншым і з даўняга пачуцця не асталася і следу:

«Я думаў: ёй заўжды семнаццаць год,(...)
Знаёмы твар, але патухлі вочы;
Не, гэта не яна, яе не пазнаю...»

Абодвы вершы прадстаўляюць пачуцці звязаныя з першым каханнем, якое глыбока западае ў душу і памяць, аднак у творы Максіма Багданошіча яно вечнае, а ў Сяргея Грахоўскага жыццё забірае пачуццё несмяротнасці.

Гэтая розніца можа вынікаць з жыццёвага вопыту паэтаў. Максім Багдановіч назаўсёды застаўся маладым паэтам, а жыццё Сяргея Грахоўскага дазволіла яму глянуць на першае каханне з перспектывы часу. Абодва вершы з'яўляюцца прыкладам высокай лірыкі кахання.

Poziom wykonania
A. Koncepcja porównywania utworów: 6 pkt. – niesprzeczna i spójna, znajduje potwierdzenia w obu tekstach; porównywane obszary są dla tekstów trafne i istotne; wypowiedź w wystarczający sposób dla uzasadnienia tezy/hipotezy interpretacyjnej obejmuje i łączy w całość sensy obu utworów.
B. Uzasadnienie tezy interpretacyjnej: 12 pkt. – trafne i pogłębione, zawiera wyłącznie powiązane z tekstami argumenty, które wynikają ze sfunkcjonalizowanej analizy; jest osadzone nie tylko w tekstach, ale także w potwierdzonych tekstami i przyjętą koncepcją porównywania utworów kontekstach.
C. Poprawność rzeczowa: 2 pkt. – brak błędów rzeczowych.
D. Zamysł kompozycyjny: 6 pkt. – kompozycja funkcjonalna, segmentacja i uporządkowanie tekstu zgodne z wybranym przez zdającego gatunkiem wypowiedzi; wyodrębnione językowo i graficznie części pracy logicznie i konsekwentnie uporządkowane.
E. Spójność lokalna pełna: 2 pkt. – pełna spójność wypowiedzi.
F. Styl tekstu stosowny: 4 pkt. – środki językowe dostosowane do wybranego przez zdającego gatunku wypowiedzi i sytuacji, celowo zastosowane różnorodne konstrukcje składniowe, bogate słownictwo; konsekwentne posługiwanie się jednym, wybranym stylem.
G. Poprawność językowa: 4 pkt. – brak błędów.
H. Poprawność zapisu: 4 pkt. – zapis w pełni poprawny.